

Poznań, dnia 30 listopada 2015 r.

Dr hab. Kamilla Marchewka-Bartkowiak, prof. nadzw. UEP
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Polityki Pieniężnej i Rynków Finansowych

Recenzja opracowania pt.
Retreat from mandatory pension funds in countries
of the Eastern and Central Europe in result of financial crisis:
causes, effects and recommendations for fiscal rules

1. Przedmiot oceny

Przedmiotem oceny jest opracowanie autorstwa K. Bielawskiej, A. Chłoń-Domińczak oraz D. Stańko zrealizowane w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki pod nr UMO-2012/05/B/HS4/04206.

Opracowanie zawiera 107 stron tekstu wraz z bibliografią oraz załącznikami. Praca napisana została w języku angielskim i składa się ze wstępu oraz siedmiu rozdziałów, przy czym ostatni z nich ma charakter podsumowujący i weryfikujący postawione we wstępie hipotezy badawcze. Autorzy wykorzystali w pracy liczne publikacje naukowe, jak i raporty wielu instytucji międzynarodowych, a także prawodawstwo, ze szczególnym uwzględnieniem regulacji Unii Europejskiej.

Opracowanie napisane zostało przystępnym językiem, oceny Autorów są klarowne i kompleksowe. W pracy zastosowano liczne wykresy i tabele, które umożliwiły dokonanie wyraźnej analizy porównawczej i ciekawej prezentacji wyników badania.

We wstępie pracy Autorzy postawili sześć zasadniczych (głównych) hipotez badawczych, które systematycznie starali się udowodniać w poszczególnych rozdziałach opracowania. Zastosowaną metodologię badawczą ocenić należy jako właściwą.

2. Ogólna ocena opracowania

Przedłożone do recenzji opracowanie uznać należy za bardzo wartościwą analizę porównawczą, która odnosi się do jednego z najistotniejszych współcześnie problemów

wzajemnego oddziaływania systemu emerytalnego i polityki budżetowej (fiskalnej). Za szczególnie zasadny przyjąć należy wybór zarówno podmiotu badania (osiem państw Unii Europejskiej z Europy Środkowowschodniej), jak i przedmiotu badania (skutków wprowadzenia reform wielofilarowych systemów emerytalnych w świetle kryzysu finansów publicznych po 2008 roku i przeprowadzonych procesach konsolidacyjnych).

Autorzy, dokonując systematycznej weryfikacji postawionych hipotez, dążyli konsekwentnie do ostatecznej oceny obowiązujących reguł fiskalnych nałożonych regulacjami unijnymi na państwa członkowskie UE. W tym kontekście, w ostatniej części Autorzy zaproponowali interesujące rozwiązania do zastosowania w obowiązujących regułach, postulując przede wszystkim zwiększenie kompleksowości ujęcia finansowych skutków zmian dokonywanych w ramach systemów emerytalnych.

Uwzględniając powyższe uznać należy, iż opracowanie ma nie tylko wymiar naukowy (prezentując bardzo wartościowe analizy empiryczne, statystyczne i porównawcze), ale także posiada kontekst aplikacyjny poprzez wskazanie rozwiązań polepszających transparentność i kompleksowość oceny krótko- i długookresowej stabilności finansów publicznych na podstawie obowiązujących prawnie reguł.

3. Ocena i uwagi szczegółowe

Poniższą ocenę szczegółową wraz z uwagami natury merytorycznej i technicznej poddaję Autorom pod rozagę w celu udoskonalenia tekstu i ewentualnej jego poprawy. Uwagi te nie pomniejszają jednak ogólnej wysokiej oceny opracowania, którą zamieściłam powyżej.

Generalnie układ całego opracowania został podporządkowany weryfikacji postawionych poszczególnych hipotez głównych pracy, co jest oczywiście uzasadnione. Wydaje się jednak, iż warto byłoby we wstępie wyraźnie wskazać, które rozdziały obejmują analizy dotyczące odpowiednich hipotez. Tym bardziej staje się to ważne w aspekcie przyjmowania w niektórych rozdziałach pracy hipotez szczegółowych (uzupełniających). Ułatwieniem w czytaniu tekstu byłaby też odrębna i łączna prezentacja metod badawczych zastosowanych w poszczególnych rozdziałach, co umożliwiłoby Czytelnikowi przejście w poszczególnych częściach pracy od razu do analizy kwestii merytorycznych.

W rozdziale pierwszym (s.18) wskazano na trzy główne źródła pokrycia kosztów reform (*transition costs*), w tym finansowanie z przychodów z prywatyzacji oraz w wyniku zaciągnięcia długu, choć nie wynika to wprost z planów wstępnych zawartych w tabeli 1.4. Autorzy przyjmują, iż finansowanie kosztów reform emerytalnych nastąpiło z trzech

głównych źródeł. Niemniej jednak należy pamiętać, iż w okresie kryzysu wprowadzono także nowe źródła finansowania poprzez wykorzystanie płynnych aktywów finansowych jednostek sektora (np. w Polsce są to przyjęte depozyty jednostek sektora przez Ministra Finansów, które nie są zaliczane do długu). Finansowanie wewnątrzsektorowe staje się obecnie coraz bardziej popularne w wielu krajach, na co warto zwrócić uwagę w kontekście analiz po 2008 roku.

W rozdziale trzecim wydaje się, iż Autorzy powinni większą uwagę skupić na wnioskach z wyników uzyskanych badań empirycznych w części 3.3. Przedstawiona ocena wydaje się zbyt syntetyczna w odniesieniu do uzyskanych wyników zastosowanych metodologii ekonometrycznych.

W rozdziale piątym (s.76-77) warto byłoby krótko wyjaśnić co cytowani autorzy rozumieli przez „implicit debt” oraz „public liabilities”. Używana w opracowaniu terminologia dotycząca długu publicznego oraz długu ukrytego powinna być spójna, a ewentualne rozbieżności wyjaśnione. W tym kontekście pragnę dodać, iż osobiście trochę brakuje mi odniesienia się Autorów pracy do metodologii i samego wykorzystania pojęcia „dług ukryty”, który stanowi istotny aspekt badanego zagadnienia.

Bardzo dobre rozwiązanie zastosowano w rozdziale podsumowującym, w którym zawarta została synteza wniosków i ocena stopnia weryfikacji założonych hipotez. Jednakże w celu ujednoczenia struktury pracy należy rozważyć wprowadzenie lub rezygnację z podsumowania we wszystkich rozdziałach.

W opracowaniu można znaleźć problemy/błędy techniczne dlatego rekomendowałabym przejrzenie raz jeszcze całego tekstu. Dla przykładu:

- w rozdziale pierwszym w tabeli 1.5. dane dotyczące Rumunii wskazują na redukcję „from 2% to 6%”, co wydaje się błędne,
- na s. 18 w nawiasie powinna być numeracja tabeli 1.4. a nie 1.2.,
- na s. 23 występuje sformułowanie “public Treasury bonds” – wystarczy Treasury bonds co wskazuje na obligację skarbową (publiczną),
- na s. 24 – rekomendowałabym zastąpienie sformułowania “Treasury papers” na „Treasury securities”,
- pod tabelą 3.5. (s.52) brak wyjaśnienia wprowadzonych gwiazdek.

Ponadto na końcu opracowania sugerują utworzenie łączne spisu tabel, wykresów, rysunków.

4. Podsumowanie

Ostateczna ocena opracowania jest wysoka. Praca jest oryginalna, zrealizowana zgodnie z założeniami Autorów, którzy prezentują w niej wielokryterialne analizy omawianego zagadnienia. Praca posiada zarówno istotny wymiar naukowy, jak i praktyczny, dlatego ważnym wydaje się jej jak najszybsze opublikowanie i upublicznienie na forum międzynarodowym.

A. Marchewka-Barthowskiak